

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาคนมีส่วนช่วยให้คนมีคุณภาพสามารถเผชิญกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545

การปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ โดยปฏิรูปกระบวนการพัฒนาครูที่มีอยู่ควบคู่กับการปรับปรุงกระบวนการผลิตครูเพื่อให้ได้ คนดี คนเก่ง มาเป็นครูโดยพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาวิชาการ และทักษะในการถ่ายทอดความรู้ที่มีระบบการประกันคุณภาพที่ได้มาตรฐานทุกขั้นตอน พร้อมทั้งสนับสนุนให้ครูพัฒนาตนเองให้รู้เท่าทันกับความก้าวหน้าทางวิทยาการอย่างต่อเนื่อง เสริมสร้างความพร้อมของสถาบันการศึกษา และฝึกอบรมทั้งในด้านโครงสร้างการบริหารจัดการบทบาทของประเทศในการเป็นศูนย์กลางการศึกษาและวิทยาการของภูมิภาค ในการดำเนินการตามแนวปฏิรูปการศึกษาใน พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติประสบผลสำเร็จ จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบที่ดี คือสถานศึกษาซึ่งหมายถึงการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหาร ครูอื่น ๆ ที่มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถดำเนินการตามแนวทางการจัดการศึกษาได้เป็นอย่างดี และผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้นำการปฏิรูปที่มีประสิทธิภาพ (ธีระ รุญเจริญ, 2545 หน้า 3)

นอกจากนี้มาตรฐานการศึกษา ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การพิจารณาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกในมาตรฐานด้านผู้บริหารมาตรฐานที่ 10 ตัวบ่งชี้ที่ 10.3 กำหนดว่า ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการบริหารงานวิชาการและเป็นผู้นำทางวิชาการ (สำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2549 หน้า 28) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดเกณฑ์การประเมินผู้บริหารไว้ 3 เกณฑ์ หนึ่งในนั้นคือ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความเป็นผู้นำทางวิชาการ ได้แก่ มีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ความเป็นผู้นำในการริเริ่มการใช้นวัตกรรมเพื่อการเรียนการสอน ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการปฏิรูปการเรียนรู้ มีศักยภาพในการพึ่งตนเองในการพัฒนางานวิชาการและการแสวงหาความรู้ใหม่ๆมาปรับใช้ตลอดเวลา (ธีระ รุญเจริญ, 2546 หน้า 25)

จากการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมขั้นพื้นฐาน (O-NET) โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ในส่วนของผลสัมฤทธิ์นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานปีการศึกษา 2552 พบว่าอยู่ในระดับต่ำ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3, 2552) ซึ่งน่าจะมีสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง คือ คุณลักษณะผู้นำในทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากการเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษามีความสำคัญต่อการบริหารสถานศึกษาและส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จของสถานศึกษา (จันทร์ธานี สงวนนาม, 2545 หน้า 138) และผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในความเป็นผู้นำทางวิชาการหรือภาวะผู้นำทางวิชาการของตน ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและยกระดับคุณภาพนักเรียนให้สูงขึ้น ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษา (วีระชาติ วิลาศรี, 2550)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาค้นคว้าจึงสนใจศึกษาคุณลักษณะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 เนื่องจากผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และเป็นข้อมูลในการเสริมสร้างสมรรถภาพในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาต่อไป

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 จำแนกตามขนาดสถานศึกษาและประสบการณ์การทำงาน

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาค้นคว้ามุ่งศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต

3 โดยประยุกต์ใช้ตามกรอบแนวคิดของ ฮอลลิงเจอร์และเมอร์ฟี (Hallinger and Murphy) (Hallinger and Murphy, 1985, pp. 221-224 อ้างอิงใน วีรชาติ วิลาศวี, หน้า 40-50) และ Daniel E. Griffiths (1956 อ้างอิงใน ฉัตรชัย ไชยมงค์. 2552, หน้า 25 – 26)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 1,009 คน จากโรงเรียนทั้งสิ้น 70 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 448 คน จากโรงเรียนทั้งสิ้น 59 โรงเรียน ซึ่งกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ใช้ตารางของ Krecie and Morgan และใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ตัวแปรต้น (Independent Variable) ได้แก่

1.1 ขนาดสถานศึกษา จำแนกเป็น 3 ขนาด คือ

1.1.1 สถานศึกษาขนาดเล็ก

1.1.2 สถานศึกษาขนาดกลาง

1.1.3 สถานศึกษาขนาดใหญ่

1.2 ประสบการณ์การทำงานในตำแหน่ง จำแนกเป็น 3 ช่วง คือ

1.2.1 น้อยกว่า 10 ปี

1.2.2 10 – 20 ปี

1.2.3 มากกว่า 20 ปี

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามือถือประกอบ 3 องค์ประกอบ 11 ด้าน ดังนี้

2.1 การกำหนดภารกิจของสถานศึกษา

2.1.1 ด้านการกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษา

2.1.2 ด้านการสื่อสารเป้าหมายของสถานศึกษา

2.2 การจัดการด้านการเรียนการสอน

- 2.2.1 ด้านการนิเทศและการประเมินผลการสอน
- 2.2.2 ด้านการประสานงานการใช้หลักสูตร
- 2.2.3 ด้านการตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน

2.3 การส่งเสริมงานด้านวิชาการของสถานศึกษา

- 2.3.1 ด้านการเป็นผู้มีความคิดริเริ่มงาน
- 2.3.2 ด้านการเป็นผู้ปรับปรุงงาน
- 2.3.3 ด้านการเป็นผู้ให้การยอมรับ
- 2.3.4 ด้านการเป็นผู้ให้การช่วยเหลือ
- 2.3.5 ด้านการเป็นนักพูดที่ชำนาญ
- 2.3.6 ด้านการเป็นผู้ประสานงาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษา หมายถึง พฤติกรรมกระทำที่ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงออกถึงความสามารถในการบริหารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุง พัฒนาและส่งเสริมงานวิชาการให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งประยุกต์ใช้ตามกรอบแนวคิดของ ฮอลลิงเจอร์และเมอร์ฟี (Hallinger and Murphy) (Hallinger and Murphy, 1985, pp. 221-224 อ้างอิงใน วีระชาติ วิชาศรี, หน้า 40-50) และ Daniel E. Griffiths (1956 อ้างอิงใน ฉัตรชัย ไชยมงศ์. 2552, หน้า 25 – 26)

2. การกำหนดภารกิจของสถานศึกษา หมายถึง การกำหนดกรอบขอบเขตของงานที่สถานศึกษาต้องรับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ ได้แก่

2.1 ด้านการกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษา หมายถึง การกำหนดเป้าหมายทางวิชาการของสถานศึกษา โดยเน้นการประเมินความต้องการของครู ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และการมีส่วนร่วมของทีมงานในสถานศึกษา ซึ่งได้แก่ ผู้บริหาร รองผู้บริหาร คณะครู และคณะกรรมการพัฒนาวิชาการ

2.2 ด้านการสื่อสารเป้าหมายของสถานศึกษา หมายถึง ประชุมชี้แจง จัดทำโปสเตอร์หรือป้ายประกาศ การแลกเปลี่ยนข่าวสารความรู้สึกนึกคิด หรือทัศนคติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายด้านวิชาการของสถานศึกษา เพื่อการสื่อสารระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

3. การจัดการด้านการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการดูแล ส่งเสริมและสนับสนุนการสอนของครู การเรียนของนักเรียนและการประสานงานการเรียนการสอน ได้แก่

3.1 ด้านการนิเทศและการประเมินผลการสอน หมายถึง การนิเทศ ติดตามและ ประเมินผลด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ให้ความสอดคล้องกับเป้าหมายด้าน วิชาการของสถานศึกษา และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามจุดหมายของหลักสูตร โดยวิธีการ ต่างๆ เช่น การเยี่ยมเยียนอย่างไม่เป็นทางการ การสนับสนุนด้านการสอน จัดให้มีการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นระหว่างครูผู้สอนด้วยกัน การให้ผลย้อนกลับแก่ครูทั้งทางด้านนิเทศและการ ประเมินผล เป็นต้น

3.2 ด้านการประสานงานการใช้หลักสูตร หมายถึง การกำหนดผู้รับผิดชอบในการ ประสานงานด้านการใช้หลักสูตร การใช้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเพื่อพัฒนาหลักสูตร การประสานงานกับครูในด้านการนำหลักสูตรไปปฏิบัติให้เกิดผลตามจุดประสงค์ของหลักสูตร สถานศึกษา เป็นต้น

3.3 ด้านการตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน หมายถึง การพบครูผู้สอนเป็น รายบุคคลเพื่อให้คำปรึกษาเกี่ยวกับความก้าวหน้าด้านการเรียน การตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนของนักเรียนอย่างใกล้ชิดและนำผลคะแนนทดสอบไปใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดเป้าหมาย ของสถานศึกษา การประเมินด้านการสอน การประเมินหลักสูตรและการวางแผนพัฒนาผู้เรียน เป็นต้น

4. การส่งเสริมงานด้านวิชาการในสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการ ส่งเสริมงานวิชาการด้านต่างๆที่เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่

4.1 ด้านการเป็นผู้มีความคิดริเริ่มงาน หมายถึง พฤติกรรมในด้านริเริ่มงานใหม่ๆเช่น มีแผนงานที่มีระเบียบขั้นตอนไว้เป็นอย่างดี ทำงานหนักอยู่เสมอเพื่อให้งานที่ริเริ่มใหม่นั้น บรรลุผลสำเร็จ

4.2 ด้านการเป็นผู้ปรับปรุงงาน หมายถึง พฤติกรรมการเปิดและแสวงหาโอกาสให้ครู ได้ปรับปรุงตนเองในอาชีพการสอน คอยกระตุ้นและให้กำลังใจแก่ครูให้ทำงานและปรับปรุงงาน ของตนให้ดีขึ้น สนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชาให้แสวงหาและปรับปรุงวิธีการทำงานที่ดีกว่าวิธีเดิมอยู่ เสมอและเป็นผู้เสนอวิธีการทำงานแบบใหม่ๆให้กับครู

4.3 ด้านการเป็นผู้ให้การยอมรับ หมายถึง พฤติกรรมการเป็นผู้ให้กำลังใจและให้คำ ชมเชยยอมรับในผลสำเร็จของครู ไม่ฉวยโอกาสเอาผลงานของครูและผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

พยายามดึงเอาความสามารถของบุคคลที่มีแฝงอยู่ในตัวออกมาให้ปรากฏ และมองเห็นถึงปัญหาของครูในการทำงาน ชมเชยและยกย่องครูต่อหน้าคนอื่น ๆ เมื่อเขาทำงานสำเร็จ เป็นต้น

4.4 ด้านการเป็นผู้ให้การช่วยเหลือ หมายถึง พฤติกรรมที่สะท้อนถึงความพร้อมที่จะแก้ปัญหาให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาเมื่อเขาติดขัดและจะต้องมีความหวังใยกระตือรือร้นที่จะให้ความช่วยเหลือครูใหม่ ๆ หรือครูเก่าที่มีปัญหามาขอความช่วยเหลือ

4.5 ด้านการเป็นนักพูดที่ชำนาญ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถในการพูดชักจูงให้ครูปฏิบัติงาน ด้วยความร่วมมือประสานสัมพันธ์กัน และมีความสามารถในเชิงการใช้ภาษา

4.6 ด้านการเป็นผู้ประสานงาน หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถในการกระตุ้นให้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงานตามแผนของสถานศึกษาและอำนวยความสะดวกให้แก่เชี่ยวชาญเฉพาะอย่างมาทำงานร่วมกันให้เกิดความสำเร็จของสถานศึกษา เป็นต้น

5. ครู หมายถึง ครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

6. โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

7. ขนาดสถานศึกษา หมายถึง การแบ่งขนาดของสถานศึกษาตามจำนวนนักเรียน ตามแนวทางการสรรหาคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546) แบ่งได้ ดังนี้

สถานศึกษาขนาดเล็ก หมายถึง สถานศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 120 คน

สถานศึกษาขนาดกลาง หมายถึง สถานศึกษาที่มีจำนวนนักเรียน 121 – 300 คน

สถานศึกษาขนาดใหญ่ หมายถึง สถานศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนเกินกว่า 300 คน

8. ประสบการณ์การทำงานในตำแหน่ง หมายถึง ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งครูผู้สอน จำแนกเป็น 3 ช่วง คือ

(1) น้อยกว่า 10 ปี

(2) 10 – 20 ปี

(3) มากกว่า 20 ปี

สมมติฐานของการวิจัย

1. ครูที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถานศึกษาที่มีขนาดสถานศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 แตกต่างกัน
2. ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 แตกต่างกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นข้อมูลสารสนเทศสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ในการนำไปพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นผู้ที่พัฒนาการศึกษา
2. เป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนาตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 3